

Alpo K. Rapila:

LAIHIAN KIRKONKYLÄN KANSAKOULUN TOIMINNASTA VUOSINA 1880—1883

I. KANSAKOULUN PERUSTAMINEN LAIHIALLE

Etelä-Pohjanmaalla on kansakoulujen hankkiminen alkanut jo verrattain varhain. Maakunnan ensimmäinen kansakoulu nykyaikaisessa mielessä alkoi toimintansa Vähässäkyrössä syksyllä 1858, siis suomalaisen kulttuurin eräänä todellisena merkkivuotena.¹⁾ Ilmajoen koulu pääsi alkuun pari vuotta myöhemmin. Kun näistä molemmista naapurikunnista saapui hyviä tietoja Laihialle ja laihialaisia poikia pääsi oppiin noihin varhaiskauden kouluihin, ei ole ihmeteltävää, että myös Laihialle ryhdyttiin puuhaamaan omaa kansakoulua. Kun Laihian papiston palkkausta järjesteltiin vuonna 1859, oli paikkakunnalla niin valistuneita isäntämiehiä, että he ehdottivat palkanmaksussa jäävän ylimääräisen osan pantavaksi erityiseen koulukassaan, jolla myöhemmin perustetaan kansakoulu. Tähän suostuttiinkin ja senaatti vahvisti 30. 10. 1859 tämän huomattavan päätöksen.²⁾ Koulukassaa kartutettiin sittemmin ahkerasti ja valvottiin että

¹⁾ Koulu ja menneisyys V ss. 98—119.

Ilmari Vainio: Kulttuurivuosi 1858. Vaasa-lehti 18. 5. 1958

²⁾ Laihian pitäjänkokousten pöytäkirja 11. 2. 1867.

jokainen suoritti osuutensa siihen. Sitä kuvaa esim. seuraava päätös: ”Päätettiin, että koulu-kassaan olevat rästit pitää, sit-tekun ensi sunnuntaina kaikki maksamata olevat kirkossa nimeltään käsketään maksamaan, uloshaettaman pitäjän kirjuri, lukkari E. A. Gelandertilta.”³⁾ Maamme ensimmäinen kansakoulu-asetus annettiin v. 1866.

Jonkinlainen supistettu kansakoulu oli Laihialla ollut toiminnassa jo talvikauden 1855—56 antaen tiedonalkeita 20—30 edistyshaluiselle nuorukaiselle.⁴⁾ Mutta nykyaikaisessa mielessä toimineen kansakoulun paikkakunta sai vasta kovana nälkävuonna 1867, jolloin Jyväskylän seminaarin ensimmäisen oppilasparven mukana valmistunut laihialainen opettaja ANTTI TARKKANEN (1838—1912) aloitti yksityiskoulunsa Jakkulan- kylässä ja ylläpiti sitä siellä pari vuotta.⁵⁾ Tätä koulua tarjottiin kunnan omistukseen, mutta erinäisistä syistä johtuen kuntalaisten enemmistö ei vielä ollut halukas koulun järjestämiseen.⁶⁾ Eräät pitäjäläiset yrittivät painostusmielessä saattaa asian tuomiokapitulin tutkittavaksi, mutta toimenpide ei välittömästi johtanut tarkoitettuun tulokseen.⁷⁾

Laihialaisille havainnollisena esimerkkinä ollut op. Tarkkasen koulu sai kuntalaisten mielet muuttumaan kouluasiassa. Talvella 1869 oli kunnallislautakunta ryhtynyt pontevasti puuhaamaan koulutaloa ja sai kuntakokouksenkin enemmistön suostumuksen puolialassa tekemälleen rakennuskaupalle.⁸⁾ Kunnan koulutalo sijoitettiin silloin Isoonkylään, siis aivan lähelle op. Antti Tarkkasen entistä koulua. Tämä koulu aloitti toimintansa syyskuun 15 päivänä 1870 ja koulun ensimmäiseksi opettajaksi

³⁾ Ibidem 27. 5. 1866 § 4.

⁴⁾ A. K. Rapila: Laihian kansakoulu. Ilkka-lehti 1959 N:o 107.

⁵⁾ Koulu ja menneisyys XII ss. 97—108

⁶⁾ Laihian pitäjänkokousten pöytäkirja 11. 2. 1867

⁷⁾ Turun tuomiokapitulin pöytäkirjat 18. 3. 1868.

⁸⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 7. 3. 1869.

tuli alavutelainen K. H. KAHRA (1848—1922).⁹⁾ Laihialla toukokuun 3 p:nä 1870 toimitettu opettajanvaali, jota monissa eri yhteyksissä olen lähemmin tarkastellut^{9a)}, on mielestäni merkittävimpiä hallintotoimia, mitä maassamme noina aikoina on kansakoululaitoksen piirissä tapahtunut. Tästä ajasta lähtien kansakoulu on aivan säännöllisesti toiminut Laihialla. Ensimmäisen lukuvuoden aikana sen oppilaat olivat lähtöisin seuraavista kylistä: Isokylä 11, Torstila 11, Kylänpää 9, Keskikylä 9, Kuppaala 7, Pukkala 6, Ratikylä 5, Yrjäälä 5, Potila 3, Jakkula 3, Maunula ja Perälä 2. Silloin olivat 5—8 km:n koulumatkat varsin tavallisia ja ne tehtiin joka päivä kävelen.¹⁰⁾

II. KIRKONKYLÄN KANSAKOULUA SUUNNITELLAAN

Laihia on pitkänomainen kunta, jossa asutus on sijoittunut Laihianjoen varteen. Siellä on vuosisadan ajan vallinnut merkittävä kiista ylipääläisten ja alapääläisten välillä aiheuttaen yllättävän paljon vaikeuksia kunnan elämän järjestelyissä. Kirkonkylä sijaitsee kunnan alapäässä, kuten myös puolet edellä mainituista kylistä. Muiden kuntien tapaan haluttiin Laihialla sijoittaa kunnan ensimmäinen kansakoulu kirkolle. Tässä yrityksessä ei kuitenkaan onnistuttu.

Helmikuun 11 päivänä 1867 kirkkoherran virkatalossa pidetyssä pitäjänkokouksessa on kaukaa Jokikylästä kotoisin oleva lautamies MIKKO TARKKANEN (1817—1867), joka muuten on ensimmäinen kansakouluasiaa ajanut talonpoika Etelä-Poh-

⁹⁾ Seppälä: Kansanopetus Laihialla ss. 111—115 ja A. K. Rapila: Laihian ensimmäinen kansakoulunopettaja. Pohjankyrö-lehti 13. 12. 1957.

^{9a)} A. K. Rapila: Laihian ensimmäinen opettajanvaali. Ilkka-lehti 11. 9. 1957. Vaasa-lehti 4. 10. 1957. Kyrönmaa-Laihia N:o 31—33. 1957.

¹⁰⁾ Isonkylän kansakoulun matriikkelikirja 1870—1890

janmaalla, esittänyt läsnäolijoille piirroksen Kirkonkylästä ja merkinnyt siihen koulun paikan.¹¹⁾

Kun koulun paikkaa käsiteltiin kuntakokouksessa, tahtoivat alapääläiset koulun mahdollisimman lähelle kotejaan ja siinä mielessä he merkityttivät pöytäkirjaan vastalauseensa seuraavin sanoin: ”Kun pitäjänmiehiltä tämän jälkeen kysyttiin, jos he tähän kauppaan tyytyvät eli ei, niin alapään pitäjänmiehet katsoit tämän kaupan peräti kohtuuttomaksi ja vaadeit, että kouluhuone asutaan kirkolle, jossa luultavasti tila ostamata saadaan, kun uusi kouluhuone rakennetaan pappilan maalle, niinkuin muissakin seurakunnissa, vaan suuri enemmistö yläpään miehiä katsoit tämän kaupan varsin hyödylliseksi.”¹²⁾ Alapääläiset tekivät talonkaupasta valituksen läänin maaherralle mutta tarkoituksenmukaisuusvalituksena se ei tuottanut heille toivottua tulosta. Valitettavasti kunnan arkistosta ei ole enää löytynyt maaherran päätöstä. Kuntakokouksen pöytäkirjaan siitä on merkitty: ”Läänin Herra Kuvernöörin kuluneen kuun 8 päivänä annettu päätös kouluhuoneen tilan riidassa ilmoitettiin pitäjänmiehille lisäyksellä, että tytymätöin saa tehdä valituksen Kejs. Senatissa 90 päivän kuluessa tästä lukien, vaan kun ei kukaan tahtonut riitakirjoja vastaanottaa, jäivät ne Sananjohdattajalle.”¹³⁾ Eräistä pöytäkirjamaininnoista käy ilmi, että juuri kuntakokouksen tarmokas puheenjohtaja, kapteeni FRANS ALLÉN (1829—1882) on ratkaisevasti vaikuttanut koulun sijoituspaikkaan. Laihian kunnallishistoriaan erinomaisesti perehtynyt kunnallisneuvos JAAKKO HEIKKILÄ (1887—1960) on todennut, että kunnallislautakunnan jäsenet jakaantuivat ylä- ja alapääläisyyteen nähden tasan 4:4.¹⁴⁾

Koko kunnan oloja ajatellen oli koulun sijoituspaikka kes-

11) Seppälä mt. ss. 97—99. Tarkkasen elämänvaiheista kertoo Suomen Virallinen Lehti 1867 N:o 30.

12) Laihian kuntakokousten pöytäkirja 3. 5. 1869.

13) Ibidem 27. 9. 1869 § 5.

14) Ilkka 31. 7. 1926.

keinen, mutta sinne alapääläisten koulumatka muodostui melko pitkäksi. Kun enemmistö kunnan asukkaista tuolloin eli alapäässä, oli aivan luonnollista, että koulun saaminen kirkolle pysyi jatkuvasti alapääläisten mielissä. Mihinkään jarrutustoi-
menpiteisiin he eivät ryhtyneet esim. jättämällä lapsensa pois koulusta.

1870-luvun sanomalehdistä voidaan löytää kirjoituksia, joissa on mainintoja Laihian kansakoulusta. Tammikuulla 1873 kirjoitettiin: "Sivistyksen pesäpaikka (kansakoulu) sai kunnassamme aivan sopimattoman aseman, niin ettei se täytäkään tarkoitustaan niinkuin luulin."¹⁵⁾

Kesällä koulun vaikutuksesta kirjoitettiin vertauskuvallisesti tähän tapaan: "Meilläkin Laihialla on tosin yksi laitos, jossa työskennellään sivistyksen vainion hyväksi, mutta sekin sialtsee niin sopimattomassa paikassa, että se tekee laitokselle paljon vastusta. Sitä paitsi on tämä laitos aivan riittämätöin meidän kuusituhantiselle väestöllemme. Päivittäin saa nähdä paljon ihmisiä, jotka eivät ole saaneet pienintäkään sivistyksen valoa sydämiinsä, vaan kasvavat yhdessä kansakoulun käyneitten kanssa. Ja kun taimet rupeavat kasvamaan, ovat nuo rikkaruohot kohta esteenä, niin etteivät taimet saakaan juurtua."¹⁶⁾ Periaatteelliselta kannalta tämä kirjoitus sisälsi merkittävän muutoksen aikaisempaan käsitykseen, jonka mukaan kansakoulusivistystä ei katsottu tarpeelliseksi kaikille. 1860-luvun lopulla pidettiin riittävänä, kun edes muutamat nuorukaiset joka kylässä pääsisivät osalliseksi kansakouluopetuksesta. He hyvällä esimerkillään vaikuttaisivat kouluikäymättömiin tovereihinsa parantavasti.

Ajan yleisiä valtavirtauksia seuraten otettiin Laihiallakin puheeksi naissivistyksen kohottaminen. Paikkakunnalta lähetetyissä lehtikirjoituksissa mainitaan 1870-luvulla tästä asiasta varsin kauniisti. Kuntaan ruvettiin vaatimaan erityistä tyttö-

¹⁵⁾ Uusi Suometar 1873 N:o 9.

¹⁶⁾ Ibidem N:o 88.

koulua.¹⁷⁾ Kouluasia tuli kuntakokouksessa esille uudelleen vuonna 1874. Silloin oli kysymys viinaverorahojen käyttämisestä kunnan yhteisiin tarpeisiin. Vilkkaan keskustelun aikana alapään miehet ehdottivat, että kyseiset varat, yhteensä 1168 mk 26 penniä, käytettäisiin tyttökoulun perustamiseen kirkolle. Kokouksen enemmistö ei tähän suostunut, vaan rahat sijoitettiin kirkon urkukassan pohjarahastoksi.¹⁸⁾ On mielenkiintoista havaita, että alapääläisten vaatimus oli nyt muuttunut. Ehdotus tytöille tarkoitetun kansakoulun saamisesta kuului heidän uuteen taktiikkaansa, jolla he luulivat saavansa koulun alueelleen. Ylipääläisten oli helppo torjua tämä vaatimus viittaamalla siihen, että Isonkylän kansakouluun työtökin vapaasti pääsivät. Viisi vuotta myöhemmin kuntakokous jälleen joutui ottamaan kantaa tytöille perustettavaan kansakouluun nähden ja teki entisenlaisen päätöksen asiassa.¹⁹⁾ Laihialaisten tarkka taloudenpito kunnallissakin asioissa lienee ollut pohjimmaisena syynä koulun vastustamiseen.^{19a)}

Tytöille tarkoitettun kansakoulun perustaminen tuli aktiivisen toiminnan kohteeksi vuosikymmenen vaihteessa. Tarpeellisten varojen hankkimiseksi levitettiin pitäjässä keräyslistoja, joiden alkuun oli kirjoitettu: "Edistys! on elämän määrän-peräinen laki. Jonka tulee elää, Hänen tulee edistyä, ja woimiensa mukaan auttaa muitakin edistymiseen. Koska walitettavasti kuntalaisemme yleisesti eiwät suosi Kansakouluja, joissa kuntamme lapset, niin Tytöt kuin Poiatkin saisiwat inhimillisen luonteensa mukaan, aian ja tarpeen waatimaa opillista ja tieteellistä kasvatusta, niin owat useimmat tätä asiaa harrastawat miehet päättäneet perustaa tällaisen Oppi-laitoksen kuntamme keskipaikalle Tyttöjä warten, jossa seminarin läpikäynyt Nais-opettaja tulee antamaan opetusta, ja joka tulee perustettavaksi ja eteenpäin kannatettawaksi, kansan siwistystä harrastawain henkilöin yksi-

¹⁷⁾ Uusi Suometar 1876 N:o 122 lisälehti.

¹⁸⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 1. 6. 1874 § 4.

¹⁹⁾ Ibidem 21. 12. 1879 § 3.

^{19a)} A. K. Rapila: Vanha kuvaus laihialaisuudesta. Teinien jouluku 1958.

tyisillä uhrauksilla, raha-awuilla. Sentähden pyydetään kaikkia siwistyneitä, opin ja taidon arwoa tuntewia kuntalaisia suosiollisesti olemaan tälle toimelle awullisena rahalahjalla. — Laihia, Helmikuun 4 päiwä Wuonna 1880.”²⁰⁾

Asiasta ”kynttilämessun-päivän ehtoona” pidetystä kokouksesta on säilynyt mielenkiintoinen lehtikuvaus.²¹⁾ Tällainen koulu aloitti toimintansa pari vuotta myöhemmin, mutta Isossakylässä sekin.

Kirkonkylään toivottu kansakoulu ei siis toteutunut vielä 1870-luvulla. Koko vuosikymmenen ajan alapääläisten etevimmät lapset kävivät Isonkylän kansakoulussa. Alkeisopetuksen heille ja ainoan perusopetuksen alueen monille muille lapsille antoi seurakunnan ylläpitämä kiertokoululaitos, joka Laihialla oli hyvin järjestetty.²²⁾ Alapäässä toimi kiertokoulunopettajana MATTI RANTA (1841—1913), joka oli koulumestarin poika ja rammaksi tultuaan jatkoi isänsä ammattia erittäin menestyksellisesti ja paikkakunnalla suurta arvonantoa nauttien kaikkiaan 33 vuotta.²³⁾ Hänen opetuksestaan, joka ajan oloihin ja koulun laatuun nähden oli harvinaisen monipuolista, on Mikko Iipponen antanut lehdelle seuraavan kuvauksen: ”Pohjoisessa päässä seurakuntaa on kiertokoulun opettajana nerokas mies, joka ehkä kouluakäymätön, opettaa oppilaisilleen samoja oppi-aineita kuin kansakoulussakin opetetaan, nimittäin paitsi lukutaitoa, myöskin kirjoitusta, luvunlaskua, mittausoppia, piirustusta, maantiedettä ja puusepän työtä poika-oppilaisille ynnä muuta. Hän on ahkera kirjallisuuden harrastaja ja kiivas suomenkielen puolustaja.”^{23a)}

20) Herastuomari J. E. Rinnan lähettämästä keräyslistasta julkaistu faksimilejäljennös Uudessa Kuvalehdessä 1958 N:o 9.

21) Vaasan Sanomat 1880 N:o 8.

22) Kansakoulu 1877 N:o 4.

23) Seppälä mt. ss. 78—85. Ilkka-lehti 23. 11. 1912 sekä Kyrönmaa-Laihia 25. 10. 1957 — 9. 11. 1957.

23a) Uusi Suometar 1876 N:o 41

III. KIRKONKYLÄN SUPISTETTU KANSAKOULU 1880—1881

Uuden vuosikymmenen koittaessa taistelu Laihian toisesta kansakoulusta kiihtyi entisestään. Siitä tuli koko maakunnassa suurta huomiota herättänyt kamppailu, jonka tiimoilta vaasalaiset sanomalehdet saivat runsaasti artikkeleiden aiheita. Kuten tunnettua, aloitti maakunnan ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti ilmestymisensä Vaasassa vuonna 1878 ryhtyen selostamaan alueen oloja ja pyrkimyksiä. Toinen lehti siellä ilmestyi vuodesta 1881 lähtien.²⁴⁾ Mikäli nämä lehdet maakunnassa olisivat ilmestyneet jo kauemmin, olisi alueen kouluoloista varhaisemmilta ajoilta saatu talteen nykyistä yksityiskohtaisempia kuvauksia. Kannattanee mainita, että Vaasan Lehden toimituksen ilmoituksen mukaan lehdessä oli vuonna 1881 Laihialta enemmän kirjoituksia kuin muista alueen pitäjistä, useimmat koulu- ja kirjokirjoituksia. (Laihia 26, Isokyrö 13, Ylistaro 11, Kurikka 10, Vähäkylä 9, Jurva 8 jne.)²⁵⁾

Kun Isonkylän kansakouluun, jonka oppilasluku oikeastaan koko ajan oli ollut yhdelle opettajalle liian suuri, oli uusia oppilaita tulossa yhä runsaammin ja enemmän kuin luokkahuoneeseen mahtui, oli johtokunnan pakko ryhtyä lisäämään opettajavoimia ja opetustiloja. Asian johdosta pidettiin kokous johtokunnan puheenjohtajan, pastori H. V. NORDLUNDIN luona Kärimäen pappilassa ja pöytäkirjaan merkittiin näin: ”Kiertokoulunopettaja Tuomas Rinta ei ole suostunut koulun apuopettajaksi. Sen sijaan urkunisti A. Iipponen on siihen suostunut 150 markan palkalla lukukaudesta. Alapään pitäjänmiehet ovat nyt johtokunnalta pyytäneet, että mainittu apuopettaja siirrettäisiin omaan asuntoonsa kirkolle tätä kouluopetusta harjoittamaan, jonka toimen kautta moniaat köyhemmätkin vanhemmat voisivat käyttää lapsiaan koulussa. Johtokunta päätti, että koska maisteri Östring

²⁴⁾ Routavaara: Suomen sanomalehdistö 1771—1932 s. 88.

²⁵⁾ Vaasan Lehti 1882 N:o 5.

on luvannut apuansa uskonnonopetuksessa ja lukkari Gelandér kirjoituksessa, niin suostuu johtokunta tähän ehdotukseen, jos opettaja Kahra ja Ipponen itse siihen suostuvat.”²⁶⁾ On erittäin valitettavaa, että seuraavan kokouksen pöytäkirjaan ei ole merkitty mitään asian todellisesta kehittymisestä. Joka tapauksessa tätä päätöstä on pidettävä ensimmäisenä virallisena, myönteisenä päätöksenä Kirkonkylän koulun osalta.

Kunnallisneuvos MIKKO IIPPONEN (1849—1936), joka asui pitäjän ylipäässä, kirjoitti johtokunnan kokouksesta varsin myrkyllisen kuvauksen lehteen mainiten mm. näin: ”Maisteri Östring muutamain alapääläisten puoluemiesten kanssa saapui koulujohtokunnan esimiehen luo, johon hankittiin myös muutamia koulujohtokunnan jäseniä ja päätettiin hätäpikaa perustaa alapäähän kirkolle kansakoulu, kohta vaikutukseensa asetettavaksi. Opettajaksi piti otettaman seurakunnan v.t. lukkari-urkunisti A. Ipponen, joka silloin juuri oli apuopettajana kunnan kansakoulussa ja varat koulun perustamiseksi sekä kannattamiseksi kuin myös oppilaat, siis oppilaat ja varat, piti otettaman toimeensa olevasta kunnan koulusta, joka siten pahanpäiväisesti olisi hajoitettu, vähän aikaa sitten alkaneella kevätlukukaudella. Ja tämän hajoitustoimen loppunäytöksen otti tehdäkseen maisteri Östring, mutta joka puuha kuitenkin muutamain hätänehtineiden miesten toimesta estettiin. Jokainen sanomattakin käsittää, kuinka vähän ”ällä” tuossa hommassa oli. Mutta maisteri Östring sai kuitenkin noista toimistaan vaivannäön palkkioksi tuon keskoiskoulun suosijoilta kultakellon perineen.”²⁷⁾

Monista eri yhteyksistä käy pätevästi ilmi, että joka tapauksessa jonkinlainen kansakoulu saatiin Laihian kirkolle talvella 1880. Kirjailija SANTERI ALKIO esitti Ilkka-lehdessä vuonna 1910 mielenkiintoisia muistelmiaan Laihian kansakoulun alkua ajoilta. Siinä hän esitti mm. kuvauksen siitä, miten koululaiset adventtina 1870 kokoontuivat kirkolle lukkarin pihamaalle ja marsivat sieltä kirkkoon, jossa he lauloivat Hoosianna-hymnin kir-

²⁶⁾ Kansakoulun johtokunnan pöytäkirja 20. 1. 1880 § 3.

²⁷⁾ Vaasan Lehti 4. 7. 1881 N:o 49.

kontäyteiselle juhlakansalle. "Se oli ensimmäinen tervehdys koululta seurakunnalle Laihialla."²⁸⁾ Samassa kirjoitussarjassa hän kertoi näinkin: "Jo syksyllä 1879 syntyi Kirkonkylään yksityisten aloitteesta tilapäinen apukoulu ja kansakouluinnostus yhäti kasvaa alapäässä. Tammikuun 13 päivänä 1880 kansakoulun johtokunnalla ei ole muuta neuvoa kuin päättää ottaa apuopettajaksi Isonkylän kansakouluun kiertokoulunopettaja Tuomas Rinnan opettamaan pienempiä poikia ja tyttöjä koulun viereisessä salissa. Mutta jo tammikuun 20 päivänä asiaa käsitellään uudelleen, kun Rintaa ei saatukaan sinne. Sen sijaan oli saatu lukkari Iipponen suostumaan apuopettajaksi, mutta alapään miehet olivat ehdottaneet, että tämä koulun haaraosasto saataisiin sijoittaa kirkolle. Johtokunta suostui siihen, jos johtaja Kahra ja Iipponen itse siihen suostuvat. Nyt alkavat tuimat kansakouluriidat Kirkonkylän, keskikunnan ja Jokikylän välillä."²⁹⁾ Alkion esittämä maininta syksystä 1879 on ainoa ja näyttää siltä kuin hän olisi muistanut asian väärin, kirjoituksessa oli näet muitakin epätarkkuuksia vuosilukujen kohdalla.

Varsin selvä kuvaus koulusta oli lehdessä helmikuulla 1881: "Vuosi takaperin Isonkylän kansakouluun oli niin paljon pyrkijöitä, ettei millään tavoin olisi niin paljolle tilaa saatu ja eikä muita olisi mahtunutkaan kuin ainoastaan alapääläisiä. Mutta olipa täällä mies joka tiesi keinon hätään, nimittäin maisteri Östring. Hän lähetti sanallisia kutsuja kyliin, ylös- ja alaspäin kirkolta, koulua harrastaville. Kylissä pidettiin kokouksia eikä aikaakaan, jo viikon kuluessa oli asiat päätetty ja koulu toimesta. Opettajaksi kouluun hyväksyi maisteri Östring Aleksanteri Filanderin, joka leppeällä ja taitavalla tavalla jakoi opetuksia kahdelle luokalle. Kouluun saapuikin niin paljon oppilaita, etteivät yhtäikaa mahtuneetkaan 16 neliösylen kokoiseen koulutupaan, vaan asia järjestettiin niin, että pojat kävivät edellä ja tytöt jälkeen puolenpäivän. Ensimmäisen lukukautensa päätettyä ilmoitettiin pitäjään kokous, jossa pitäjän läsnäolevilta

²⁸⁾ Ilkka-lehti 1910 N:o 113.

²⁹⁾ Ibidem N:o 104.

miehiltä kysyttiin, eikö koulusta tehtäisi oikeata kansakoulua, koska yksityisillä varoilla jo oli sinne hankittu sekä penkit ja pöydät että myös kartat ja kirjat. Mutta nytkös ylipääläiset huutamaan ja huutivatkin yhteen suuhun tätä esitystä vastaan, huuti siellä semmoisetkin, jotka eivät kansakoulusta tiedä mitään ja niin hyljättiin tämä asia, vaan ei koulu sen tähden lakannutkaan vaikuttamasta.”³⁰⁾

Edellä olevan kuvauksen oli laatinut nimimerkki ”Sanna” eikä vielä ole tiedossa, kuka hän oli. Kyseisellä nimimerkillä ei ole lähetetty Laihialta muita kirjoituksia lehteen noina vuosina. Kirjoitelmassaan hän viittasi tuolloin hyvin yleiseen tapaan, että tammikuulla kouluun saapui paljon enemmän oppilaita kuin syksyllä. Kinkerien takia tämä oli yleistä.

Tämän kirjoituksen (ja eräiden muidenkin) mukaan Kirkonkylän koulupuuhan keskeinen henkilö oli pastori JOHANNES OSTRING. Hän oli syntynyt Maalahdella 11. 10. 1853, tullut ylioppilaaksi Vaasassa 12. 6. 1871 ja valmistunut papiksi 14. 11. 1876. Laihialla hän toimi kirkkoherran apulaisena vuosina 1876—1881. Nuorena ja valistuneena miehenä hän ymmärsi kansakoulujen tuottaman suuren hyödyn ja lisäksi hän käsitti, että Kirkonkylän tapaisessa isossa kylässä jo pitää olla oma kansakoulu. Niinhän oli kaikissa naapurikunnissakin. Varmaankin hän laski, että yksityiskoulun perustaminen kiirehtisi säännöllisessä järjestyksessä toimeenpantavan kunnan koulun aikaansaamista. Kiitolliset paikkakuntalaiset muistivat häntä lahjalla, sillä lehdessä oli seuraava uutinen: ”Toukokuun 7 päivänä annettiin kirkkoherranapulaiselle J. Östringille Laihialla kultakello kultavittojoinen, johon oli piirretty: MUISTO LAIHIAN ALAPÄISILTÄ MAISTERI J. Östringille 18 7/5 80. Mistä syystä lahja annettiin, ei ole ollut yleisölle mitään kertomusta. Täällä perustettiin yksityisten varoilla kansakoulu Kirkonkylään, jossa maisteri Östring

³⁰⁾ Vaasan Lehti 24. 2. 1881 N:o 17.

on ollut opettajana ja koko koulun taloudenhoitajana.”³¹⁾ Mainittu pappishenkilö ei tullut kunnassa tunnetuksi muista puuhistaan kuin tästä koulutouhusta, jossa hän kyllä olikin aktiivinen ja lähimmäisiään innostava.

Kirkonkylän kouluasiaa koskevista lehtikirjoituksista otamme tähän vielä muutamia. Tyypillinen laihialainen nimimerkki ”Skotti” mainitsi asiasta näin: ”On syytettävä koulun ystäviä siitä, että kunnassamme ei vielä ole toista koulua. Viime vuonna vaadittiin kolmea koulua. Alapääläiset toimittivat kirkolle oman koulun, jota kannatettiin yksityisten alapääläisten lahjavarjoilla viime kevätlukukautena. Naiskoulusta ei tullut mitään. Tänään (22. I. 1881) on Alapäässä pitäjää taasen pantu toimeen rahan-keräys kansakoulua varten kirkolle, joka aloitetaan tiistaina 25 päivänä tammikuuta.”³²⁾ — Nimimerkki ”Rauhan mies” kirjoitti seuraavaa: ”Laihialla on kovat kiistat kansakouluista. Alapääläiset vaativat sekakoulua kirkolle, jossa ovatkin jo omalla kustannuksellaan sitä vähä aikaa pitäneet. Asevelvollisuuden lisäksi tuovat he asiaan syyksi sen, että kirkon seuduilla ovat suuret kylät, joissa asuu toinen puoli kunnan asukkaita, joista lasten on vaikea käyttää ylipään koulussa, 2—3 virstan päässä. Ensiksi olisi, sovinnon tähden, mahdollisimman pian rakennettava sekakoulu kirkolle, kun siellä on jo valmiina koulukapineet ensi aluksi ja kun siellä siinä yksityisessä koulussakin oli niin paljon lapsia. Kansakoulussamme on aina ollut kaksi osaa poikia, yksi tyttöjä.”³³⁾ Eräistä merkeistä päätellen näyttää siltä kuin opettaja Kahra olisi laatinut tämän pitkän, maltillisen ja järkevän kirjoituksen. Lehdessä usein kirjoitellut nimimerkki ”Taiminen” lausui mielipiteensä näin: ”Kunnassamme on vain yksi kansakoulu, jota ylläpidetään osalla pastorin palkasta. Vaan väkilukumme katsoen, joka on 6000 vaiheilla ja joista kouluiällä vuosittain on vähintään 400, ei kahdeksankaan koulua vielä liikaa olisi, jos kohta ensiksi vähempikin luku riittäisi. Puuhassa on

³¹⁾ Vaasan Sanomat 14. 5. 1880 N:o 20.

³²⁾ Vaasan Lehti 3. 2. 1881 N:o 9.

³³⁾ Ibidem 26. 9. 1881 N:o 73.

ollut hankkia useampiakin kouluja, vaan niiden vastustajat ovat toimen estäneet.”³⁴⁾

Väestötietojen osalta mainittakoon, että kirkonkirjojen mukaan Laihialla oli 1880 suomenkielisiä asukkaita 5921 ja ruotsinkielisiä 29 sekä Jurvassa vastaavasti 4096 ja 54 asukasta.³⁵⁾ Henkikirjoituksen mukaan oli Laihialla vuonna 1881 asukkaita 6910 ja Jurvassa 2145. Näillä kunnilla tuolloin oli paljon yhteistä. Laskettiin, että kirkon alapuolella oli 5 kylää ja yläpuolella 13 kylää.

Edellä olleissa kirjoituksissa on jo viitattu kuntakokouksen päätöksiin. Asia oli esillä helmikuun viimeisenä päivänä 1880, jolloin Laihian pitäjänmiehet olivat juhlatunnelmissa. Pöytäkirja kertoo: ”Kokouksessa keskusteltiin, miten saataisiin jokin pysyväinen muisto Aleksanteri II:n 25-vuotisen hallitusjuhlan takia. Kokouksen toivo oli, että tämän merkillisen päivän muistoksi perustettaisiin Suomalainen Lyseo Nikolainkaupunkiin. Sitä varten pannaan toimeen yleinen rahankeräys paikkakunnalla. Myös kokous lausui sen toivon, että muistoksi perustettaisiin omaan kuntaan toinen ylhäisempi, yhdistetty poika- ja tyttökoulu kirkolle sekä erityinen tyttökoulu keskipitäjälle.”³⁶⁾ Kun harmaa arkipäivä oli jälleen koittanut, olivat mielet kääntyneet. Siitä kertoo seuraavan kuntakokouksen päätös: ”Kokouksen puheenjohtaja Mikko Hietanen esitteli, että koska nykyinen koulu Isossa kylässä ei riitä tarpeeseen, hankittaisiin erityinen tyttökoulu samaan paikkaan. Tämä toki herätti vilkkaan väitöksen. Suuri osa läsnäolevista Isännistä panivat tätä vastaan ja vaativat, että laitetaan yksi yhdistetty poika- ja tyttökoulu Kirkonkylään yhdellä opettajalla sekä että tämän toimeensaamiseksi käytettäisiin vastasaatavia viinaverorahoja. Myöskin vaativat jokikyläläiset koulua kyläänsä ja löytyi toki niitäkin, kun olivat tykkänään usiampia kouluja vastaan.”³⁷⁾ Tällaisen erimielisyy-

³⁴⁾ Ibidem 13. 1. 1881 N:o 3.

³⁵⁾ Ibidem 10. 7. 1882 N:o 52.

³⁶⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 28. 2. 1880 § 4.

³⁷⁾ Ibidem 24. 5. 1880 § 3.

den vallitessa ei voitu päästä ratkaisuun ja niinpä asia jätettiin pöydälle. Seuraava kokous pidettiin maanantaina Waanian maalla ja siellä toimitettiin äänestys, jolloin enemmistön muodostivat uusien koulujen vastustajat.³⁸⁾

Laihian "Mikko" kertoi näistä kokouksista lehdessä näin: "Kun täällä kuntakokouksessa oli kysymys, mitä tehtäisiin Aleksanteri II:n 25-vuotisriemujuhlan kunnioittamiseksi, esitteli Mikko Hietanen, että pantaisiin toimeen rahankeräys Vaasan Suomalaisen Lyseon perustamisen auttamiseksi, pohjarahaksi. Mutta kirkkoherran apulainen, maisteri Östring ryhtyi kuivassa ja kauan kestäväisessä ruotsinvoittoisessa puheessa vastustamaan tuota tuumaa koettaen saada sitä kuntalaisten silmissä ivan alaiseksi, esittäen että on järjetöntä panna rahaa tuollaisen oppilaitoksen hyväksi, sillä kun talonpojat panevat sinne lapsiaan, menevät he sen jälkeen pois kansan keskuudesta, tulevat herroiksi ja ylenkatsovat tavallista kansaa. Heittiöherroja tulee muka vain maalaisten ja suomalaisten lapsista! Sen sijaan hän ehdotti, että perustettaisiin kansakoulu kirkonkylään, jota siellä jo yksityisten varoilla oli aljettu ylläpitämään. — Kuntakokouksessa kunta katsoi että se on velvollinen perustamaan kansakouluja vain tarpeen mukaan. Otettiin esille kouluasian yleisempi merkitys ja niin päätettiin avustaa Lyseota. Östring lähti pois. Mutta kun sen jälkeen eräässä toisessa kuntakokouksessa otettiin esille uusien koulujen perustaminen, niin maisteri Östring muiden muassa esiintyi tyttökoulun vastustajana. Siten puoluevimma hajoitti mielet ja kumpainenkin koulu jäi perustamatta."³⁹⁾ Pari numeroa myöhemmin kirjoittaja joutui korjaamaan esityksestään muutamia kohtia.

Tuntuu siltä kuin ylipääläinen kirjoittaja olisi omalla tavallaan halunnut värittää esityksensä. Mikäli hän oikein kuvailee koulumies Östringin mielipiteitä, näyttää niissä olevan arvoste-

³⁸⁾ Ibidem 28. 6. 1880 § 1.

³⁹⁾ Vaasan Lehti 4. 7. 1881 N:o 49.

A. K. Rapila: Tapahtumia Laihian kuntakokouksissa I—V. Kyrönmaa-Laihia 1958.

lun aihetta. Mutta itse kouluasiaan nähden oli tilanne kuntakokouksessa varsin kummallinen ja voitolle pääseminen olisi vaatinut koulumiesten osalta erittäin viisasta taktiikkaa. Yhteistyösopimus olisi varmaankin ollut tarpeen. Eipä ihme, että Laihian kuntakokousten häikäilemättömästä ja typerästä menettelystä annettiin lehdistölle tuolloin valaisevia kuvauksia. Niissä jopa väitettiin, että kunnallista itsehallintoa täten väärinkäytetään. Kuntakokouksen päätös tuntuu kummalliselta verrattuna seuraavaan kirjoitukseen: "Kuntamme kansakoulusuhteet ovat mitä alhaisimmalla kannalla. Koulussa uskontotunnit ovat lähes ainoana oppiaineena ja laulantokin on kielletty. Kiistelty koulujen tarve on toki suurempi kuin vain yhden puolueen: koko kunta kaipaa lisää kouluja! Vallitsevasta eripuraisuudesta hyötyvät vain vanhoillaan olijat."⁴⁰⁾

Kuten edellä jo on käynyt ilmi, saivat alapääläiset kirkolle koulun. Opettaja SANTERI SEPPÄLÄ (1873—1959), joka 1910-luvulla valmisteli kirjaansa Laihian kansanopetuksesta ja joka teosta laatiessaan saattoi haastatella mm. Santeri Alkiota, esittää Kirkonkylän uudesta koulusta vain nämä asiat: "Alapääläiset, jotka koulua vaativat Kirkonkylään, tyytyivät vielä toistaiseksi jonkinlaiseen apukouluun, joka siellä oli perustettu jo tammikuussa 1880. Ensi vuodeksi sijoitettiin tämä koulu M. Ruudin yläkertaan ja toimivat siinä opettajina: uskonnossa kirkkoherranapulainen J. Östring, joka johtavana henkilönä oli tätä koulua puuhaamassakin, laulussa lukkari A. Gelandner sekä muissa aineissa nuorukainen A. Filander (Santeri Alkio). Lähes sataan nouseva oppilasjoukko jaettiin kahteen ryhmään, joista toinen istui luokalla aamu- ja toinen iltapäivillä. Toisena vuonna siirrettiin tämä koulu Alanyystin talon suojiin ja toimi siellä opettajana kanttori Antti Iipponen."⁴¹⁾

On valitettavaa, että Seppälä ei ole saanut asiasta yksityiskohtaisempaa kuvausta teokseensa, jonka kirjoittamisaikana vielä oli elossa monia koulun oppilaita. Sanomalehdissäkään tästä

⁴⁰⁾ Vaasan Lehti 24. 4. 1881 N:o 31.

⁴¹⁾ Seppälä mt. s. 145.

koulusta ei ole muuta mainintaa, minkä edellä olen jo esittänyt. Mitään kirjallisia todisteita ei ole säilynyt. Hovioikeudenneuvos Paavo Alkio on pyynnöstäni uudelleen tutkinut isänsä vanhat muistiinpanot, mutta niistäkään ei ole löytynyt mitään mintaa opetustyössä. Santeri Alkio (1862—1930) oli tuolloin vasta 18-vuotias. Hänellä oli takanaan 11-lukukautinen opiskelu Isonkylän kansakoulussa vuodesta 1870 alkaen. Matriikkelin mukaan hän kevätlukukauden 1875 jälkeen saapui kouluun vielä syyslukukaudeksi 1878 ja sai sen jälkeen opettaja Kahralta yksityisen päästötodistuksen, jossa todetaan että ”nuorukainen A. Filander on suorittanut kansakoulun päätöskirjaa vastaavat opinnot”. Koulutehtävänsä hän on suorittanut täsmällisesti, mutta erikoista lahjakkuutta ei hänessä vielä silloin ilmennyt tai ainakaan sitä ei ole ilmaistu hänelle annetuissa arvosteluissa.^{41)a)} Pari vuotta ennen opettajaksi ryhtymistään hän oli julkaissut ensimmäisen lehtikirjoituksensa ja vuotta ennen hän oli muuttanut asumaan Laihian kirkolle. Opetustyönsä hän koulussa suoritti ”leppeällä ja taitavalla tavalla” yrittäen siten kompensoida huonoista ulkonaisista olosuhteista johtuvia haittoja. Itse koulutalo oli kyllä uusi, Ruutilan v. 1877 rakennettu kaksikerroksinen pohjalaistyylinen asumus, mutta kouluvälineistöstä oli puutetta. Käiketi koulussa istui oppilaina muutamia hänen ikätovereitaankin, kenties vanhempiakin koululaisia, jollaisia Isonkylänkin koulussa oli samaan aikaan. Oppilaiden välinen ikäerokin oli varmaan suuri. Vaikka uskonto saattoikin olla tuolloin koulun pääaine, jäi Alkion opetettavaksi vielä monia oppiaineita. Hänen työpäivänsä muodostui sangen pitkäksi, kun iltapäiviksi kouluun saapuivat uudet oppilaat. Varmaan hän joutui teettämään oppilailla sekä vihkoja että karttoja, vaikka niitä oli jonkin verran ostettukin. Ei ole tiedossa, käytettiinkö koulussa laihialaisen opettajan Antti Tarkkasen laatimia oppikirjoja. Tuskinpa koulussa lainkaan harjoitettiin käsitöitä ja voimistelua. Lii-

^{41)a)} M. E. Mäki: Santeri Alkio s. 17

kuntaa lapset saivat tarpeeksi koulumatkoillaan ja ehkäpä pojat välituntisin kiipeilivät koulun vieressä valmisteilla olevan uuden, mahtavan sillan rakennustelineillä. Kenties opettaja joutui iltaisin vielä kiertelemään naapurikylien taloissa koulumaksuja keräälemässä. Kai hänelle jonkinlaista palkkaakin maksettiin. Oppilaat luonnollisesti joutuivat suorittamaan koulumaksuna ainakin markan lukukaudelta (2 mk vuodessa), kuten Isonkylänkin koulussa. Kansakouluopetushan ei tuohon aikaan ollut ilmaista. Kenties koulun tutkintotilaisuus toukokuussa oli juhlava, kuten se ainakin Isonkylän koulussa erään kuvauksen mukaan noihin aikoihin oli.⁴²⁾ Joka tapauksessa muodostuivat opettajantyöstä saadut kokemukset varsin tärkeiksi Santeri Alkion tulevaisuudelle. Koulutyötä hän on käsitellyt monissa teoksissaan.

Lukkari E. A. GELANDER (1839—1880) oli aikanaan eräs Laihian huomattavimpia kunnallismiehiäkin, monivuotinen kunnankirjuri, jolla oli harvinaisen kaunis käsiala. Tämän 41-vuotiaan, nöyrän ja miellyttävän henkilön opetustyö jäi lyhyeksi, sillä hän kuoli jo toukokuun 16 päivänä. Kiitolliset kuntalaiset pystyttivät patsaan hänen haudalleen.⁴³⁾ — Sukulaismiehet luovuttivat talonsa koululle, koska talollinen MATTI RUUTI oli JAAKKO ALANYYSTIN veli. Myöhemminkin he monin tavoin toimivat kansakoulun hyväksi. Varmaan he saivat alapääläisten kiitollisuuden osakseen toiminnallaan, jonka ansiosta alueen lasten koulumatkoja voitiin huomattavasti lyhentää. Lasten vanhemmat olivat valmiita uhraamaan koulun hyväksi, vaikka paikkakunnalla samaan aikaan suoritettiin voimallista ja tuloksellista keräystä maakunnan ensimmäisen suomenkielisen oppikoulun hyväksi.⁴⁴⁾ — Tulkoon tässä yhteydessä mainituksi, että talvella 1881 eräät Alapään isännät (mm. Jakop Tyyki, Juho Palssi, Juho Ollila, Herman Tanttari, Mikko ja Jaakko Mukari, J. Sorvari) pani-

⁴²⁾ Vaasan Sanomat 9. 6. 1879 N:o 23.

⁴³⁾ Vaasan Lehti 3. 1. 1881 N:o 1 Juho Hietasen kirjoitus.

⁴⁴⁾ A. K. Rapila: Laihialaiset Vaasan lyseota tukemassa I—IV, Ilkka-lehti 1—19. 4. 1959.

vat kuntakokouksen päätökseen vastalauseen, kun viinaverorahoja ei tälläkään kerralla päätetty antaa koulutarkoituksiin.⁴⁵⁾ Mikko Iipposen kirjoituksen mukaan he olisivat myös valittaneet päätöksestä maaherralle.⁴⁶⁾

IV. KIRKONKYLÄN KANSAKOULU PERUSTETAAN

Laihian toisen koulun kohtalo ratkaistiin merkillisessä kuntakokouksessa maaliskuun 20 päivänä 1882, joka kokous aluksi oli kuulutettu helmikuun 27 päiväksi, mutta sattuneesta syystä (valmisteluajan pidentäminen?) se kirkkokuulutuksella siirrettiin kolmella viikolla. Kun tästä valtavasta tilaisuudesta, jolloin paikalla oli (tai puumerkeillä varustettuina) enemmän kuntalaisia kuin milloinkaan muulloin näissä kokouksissa, on julkisuudessa jo esitetty melko yksityiskohtaisia kuvauksia⁴⁷⁾, tyydytään tässä yhteydessä vain toteamukseen, että huolimatta Alapäähän kuuluvain yrjääläisten johdolla tapahtuneesta vastustuksesta kuntakokouksen enemmistö monien äänestysten jälkeen päätti perustaa Isoonkylään uuden kansakoulun tyttöjä varten.⁴⁸⁾

Tästä päätöksestä tietysti valitettiin maaherralle, mutta samaan aikaan sekä kirkolla että Jokikylässä pidettiin valmistavia kyläkokouksia kouluasian merkeissä. Kirkolla kului vain toista viikkoa, kun seutukunnan asukkaita jo kutsuttiin kyläkokoukseen. Kun sanomalehtien tilaaminen vielä noihin aikoihin oli suhteellisen harvinaista, käytettiin kaikissa julkisissa tiedotuksissa kirkkokuulutuksia mutta kirkossa luettiin myös kaikenlaisia muita tiedotuksia, joten jumalanpalvelusten jälkeen kuultavien uutisten määrä muodostui suureksi ja varsin kirja-

⁴⁵⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 21. 3. 1881 § 9.

⁴⁶⁾ Vaasan Lehti 20. 4. 1881 N:o 30.

⁴⁷⁾ Seppälä mt. ss. 137—139. — A. K. Rapila: Laihian koulukiistat 75 v. sitten. Kyrönmaa—Laihia-lehti 14. 10. 1957. Vaasan Lehti 13. 4. 1882 N:o 29.

⁴⁸⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirjat 20. 3. 1882 § 5.

vaksi.⁴⁹⁾ Koulukokouksesta laadittu kuulutus oli seuraavanlainen: ”Kuulutus. Ne kyläkunnat eli yksityisetkin kyläkunnista, jotka haluavat yhdistyä Kirkonkylään perustettavan kansakoulun piiriyhteyteen, niin tehköt hyvin ja saapukoot tänä päivänä kello 4 jälkeen p. p. Jaakko Alanyystin taloon Kirkonkylässä, siellä keskustelemaan ja päättämään koulua koskevista asioista. Laihia 2. 4. 1882. Usiain pyynnöstä Jaakko Mukari.”⁵⁰⁾

Tätä kuulutusta täytyy nyt pitää Kirkonkylän kansakoulun vanhimpana asiakirjana. Mahdollisesti jo vuosina 1880—81 on luettu kuulutuksia varojen keräämisestä ym. seikoista, mutta niistä ei ole saatu tietoja, koska Laihian kirkonarkistosta jo vuonna 1956 olivat hävinneet noiden vuosien kirkkokuulutukset. Tämän kuulutuksen oli laatinut maanviljelijä JAAKKO MUKARI Maunulasta. Hän oli myös liikemies, joka kirkolla nykyisen kemikaliokaupan tienoilla oli pitänyt kauppaa. Hän oli tunnetun laihialaisen toimenmiehen, kirkkoväärti ja lautamies Mikko Mukarin poika ja vielä 1962 elossa olleen, Kirkonkylän kansakoulun ensimmäisen oppilasparven pojan Aug. Mukarin isä.⁵¹⁾

Kokous onnistui hyvin, mutta valitettavasti sen pöytäkirja ei ole säilynyt. Lehdessä oli tilaisuudesta seuraava uutinen: ”Laihian n.k. alapääläiset päättivät kokouksessaan t.k. 2 päivänä eritä eri koulupiiriksi ja panna toimeen ylhäisemmän, yhdistetyn poika- ja tyttökoulun Kirkonkylässä Alanyystin talossa ensitulevan syyslukukauden alussa. Samassa kokouksessa valittiin koululle johtokunta päätöstä toimeenpanemaan.”⁵²⁾

Vaikka johtokunnan jäsenten nimiä ei mainittukaan, voidaan eräästä toisesta kirkkokuulutuksesta päätellä, että puheenjohtajaksi valittiin JUHO OLLILA ja jäseniksi JUHO SILLANPÄÄ, JUHO WITMARK, Jaakko Alanyysti ja Matti Ruuti. Heistä Juho Sillanpää oli 26. 9. 1881 valittu kunnan kansakoulujohtokunnan

49) Kirkkokuulutuskurjuudesta ks. Vaasan Lehti 1883 N:o 38.

50) Laihian kirkonarkisto. Kirkkokuulutukset 1882.

51) Autoilija Eero Alanyystin 20. 10. 1957 antama tieto.

52) Vaasan Lehti 6. 4. 1882 N:o 28.

jäseneksi. Hän oli ensimmäinen poliisi Laihialla ja hänellä oli talo sillä tontilla, missä nykyisin sijaitsee Ol. Vaasanseudun myymälä kirkolla. Juho Ollila oli asioitsija ja oli paljon mukana kunnankin yleisissä asioissa, asui kirkonsillan vieressä. Juho Witmark oli talollinen ja kyytirättäri. Matti Ruuti talonisäntä ja kaikkien valistusharrastusten tukija. Johtokunta otti asian vakavasti ja ryhtyi heti toimimaan. On löytynyt esim. seuraavanlainen kirkkokuulutus: "K u u l u t u s. Tänä päivänä kirkosta päästyä kokoonkutsutaan allekirjoittaneen tykönä Alapään koulupiirin johtokunta. Laihian kirkolla 7. 5. 1882. Juho Ollila."

Täytyy myöntää, että keväällä 1882 olivat henkiset harrastukset Laihialla todella tuntuvia. Noina aikoina lehdissä käytiin kiivasta kynäsoata nuorisoseuran perustamisen tiimoilta ja seura syntyiikin.⁵³⁾ Samoihin aikoihin puuhattiin kolmea kansakoulua. Eräs vanhoillinen kuntalainen kirjoitti tuolloin lehteen: "Kunnan alapääläiset ja jokikyläiset ovat päättäneet kyläkokouksissaan erota kunnan kansakoulusta. Perustetaan siis uusia kansakouluja vanhain häviöksi. Sehän nyt on huimapäistä hulluutta, joka ei suinkaan voi tuottaa kunnallemme muuta kuin häpeää. — Jokioisten ja Alapään kyläin miehet ovat päättäneet perustaa koulun itselleen, vaikka eivät saisikaan kunnalta apua. Huoneet ovat heillä jo hankitut ja valtionapua aikovat heti pyytää."⁵⁴⁾

Kuntakokouksen päätöksestä tyttökoulun perustamisen osalta oli todellakin tehty valitus huhtikuun 2 päivän kokouksessa. Maaherra pyysi kunnan selitystä asiassa. Se tuli esille kirkon sakastissa pidetyssä kokouksessa, jolloin puheenjohtaja Hietanen ehdotti, että sovinnon vuoksi pitäisi suostua alapääläisten koulupyyntöön. Koulun vastustajat voittivat esitettyään mielipiteenään, että "uusi kansakoulu ei ole ehtinyt näyttäytyä tarpeelliseksi ja

⁵³⁾ Vaasan Lehti 1882 numerot 3, 6, 8, 13, 14, 17, 40 ja 59. Paavo Alkio: Laihian ensimmäisen nuorisoseuran tarina. Iikka 9. 12. 1958. Alpo K. Rapila: Piirteitä Laihian oloista v. 1882. Iikka 20. 1. 1959.

⁵⁴⁾ Vaasan Lehti 13. 4. 1882 N:o 29.

jako erilaisiin koulupiireihin meidän liheässä kunnassa ei ole sopiva, jonka tähden Talokas Mikko Iipponen valittiin tätä mielipidettä Maaherralle esittämään.⁵⁵⁾ Koska kansakoulujen perustaminen vielä tuolloin oli täysin kuntien harkinnan varassa, ei valitus saattanut johtaa tulokseen. Heinäkuun 2 päivänä luettiin kirkkokuulutus, että valitus on kumottu maaherran viras-tossa.

Nyt oli muodostunut Kirkonkylän koulun johtokunnalle, joka monin muodoin oli jo ehtinyt toimia uuden koulun hyväksi, varsin ikävä tilanne. Varmaankin alapääläiset ja erityiset johtokuntalaiset pohtivat asiaa paljonkin ja keskustelivat siitä toisiaan tavatessaan. Ratkaisevia päätöksiä oli pian tehtävä. Niinpä johtokunta seuraavalla kirkkokuulutuksella kutsui koulupiiriläiset yleiseen kokoukseen: "Kuulutus. Nyt kun Herra Kuvernööri on antanut päätöksensä alapää-pitäjäläisten pyyntöön, että päästä erityiseksi koulupiiriksi ja perustaa Kirkonkylässä oma eli erityinen kansakoulu, joka pyyntö on kumottu, niin kysytään

1:si, onko koulupiiriksi pyrkivät halullisia tyytymään päätökseen vai aikovatko asiaa jatkaa Keisarilliseen Senaattiin; ja jos niin on, niin on välttämätöin että jokahinen koulupiiriksi pyrkivä tulee ensi sunnuntaina eli viikko tästä lukien kello 4 ehtopuolella Jaakko Alanyystin taloon ilmoittamaan siellä halunsa ja todellisen suostumuksensa asiassa jos jatketaan eli ei,

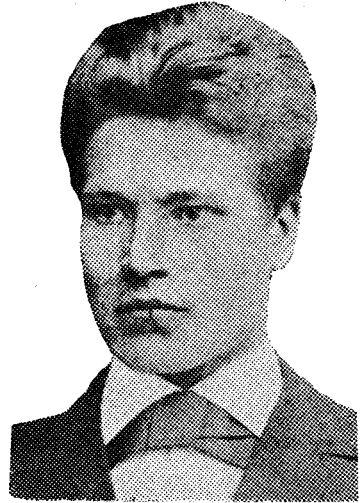
2:si, sitten jos koulua toivomasta lakataan, niin kysytään, josko Jaakko Alanyystille annetaan huoneitten hyiry-sopimus pois.

Laihialla syyskuun 3 päivänä 1882 Johtokunta."⁵⁶⁾

Tämänpäkö kokouksen pöytäkirja ei ole säilynyt. Mutta koska koulu ei alkanut tuona syksynä, lienevät koulupiiriläiset tulleet siihen tulokseen, että koulun ylläpito omin voimin käy liian raskaaksi. Vuokrahuonesopimus Alanyystin kanssa purettiin. Tilannetta ei ollut omansa helpottamaan tieto siitä, että jokikyläiset samaan aikaan jo avasivat yksityiskoulunsa saaden sinne

⁵⁵⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 21. 5. 1882 § 2.

⁵⁶⁾ Laihian kirkonarkisto. Kirkkokuulutukset 1882.

Kirkonkylän kansakoulun ensimmäiset opettajat Santeri Alkio ja Juhon Kotkanen tulivat aikanaan tunnetuiksi koko maakunnassa menestyksellisen sivistystyönsä johdosta.

opettajaksi oman kylän pojan, opettaja Antti Tarkkasen ja kunnan tyttökoulu avattiin Isossakylässä.

Keskusteltuaan viinaverorahojen (1810 mk 29 penniä) käytöstä kuntakokous teki viimeinkin alapääläisten odottaman päätöksen: varat sijoitettiin koulukassaan ehdolla, että niistä annetaan vuosittain 300 mk Jokikylän yksityisen koulun opettajan-palkaksi ja 400 mk Kirkonkylän koulun tulevan opettajan palkaksi.⁵⁷⁾ Tämän päätöksen perusteella olisi mielenkiintoista, yrittää selvittää paikkakunnan tuonhetkisen koulupolitiikan voimavirtoja. Oikeastaan päätöstä voidaan pitää epäoikeudenmukaisenakin, kun jo toiminnassa olevalle koululle myönnettiin pienempi avustus kuin vasta suunnitteilla olevalle. Samalla ker-taa päätettiin kuntakokoukset pidettäviksi Isonkylän koululla.

Kunnan myöntämän taloudellisen avustuksen turvin alkoi kirkolla koulupuuhan toinen vaihe. Laihian kirkossa luettiin tam-

⁵⁷⁾ Laihian kuntakokousten pöytäkirja 21. 12. 1882 § 5.

mikuun 14 ja 21. päivinä 1883 seuraava kuulutus alapääläisille:

"Kuulutus. Niin kuin tietty, että kunta on ottanut avustukseen tämän seurakunnan alapääläisten hartaasti toivotun korkeamman kansakoulun perustamista Kirkonkylään 400 marcan vuotisella raha-avulla, niin allekirjoittaneet, monen koulun ystävän kehoituksesta, kutsuu kaikkia, säätyyn eli arvoon katsomatta, nyt ensi tulevana Sunnuntaina, tämän Tammikuun 21 päivänä kokoontumaan miehissä kello 3 j.p.p. Juho Sillanpään taloon, siellä keskustelemaan ja päättämään kaikista koulua koskevista asioista, mitkä ei liene vähät sekä arvoltaan että luvultaan.

Laihialla Tammikuun 14 päivänä 1883 Jaakko Alanyysti, J. Witmark, J. Sillanpää, M. Ruuti ja Juho Ollila."⁵⁸⁾

Valitettavasti tästäkään kokouksesta ei ole säilynyt pöytäkirjaa tai mitään kirjallista tietoa jälkipolville. Asiaa on kuitenkin käsitelty myönteisessä hengessä päätellen siitä, että uusi kokous saatiin koolle pian. Siellä laadittu pöytäkirja on seuraavanlainen:

"Pöytäkirja, tehty suuren osan Laihian seurakunnan alapääläisten kokouksessa Sillanpään talossa Kirkonkylässä Helmikuun 4 päivänä 1883.

1 §. Tämän kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Kirkkoheran apulainen A. G. Snellman ja pöytäkirjuriksi Lukkari Isak Ketonen.

2 §. Koska kouluijässä olevain lasten luku tämän seurakunnan Alapäässä, johon kuuluvat seuraavat kylät, nim. Potilan, Kuppaaalan, Yrjääjän, Maunulan, Ratikylän, Kirkonkylän ja Lyyskilänkylät, on melkoisen suuri niin ettei seurakunnan yhteisissä kansankouluissa ole juuri monelle heistä tilaa (koska niissä tätä nykyäkin on aivan tarpeeksi oppilaita, vaikka ei Alapäästä seurakuntaa aivan monta niissä ole) ja sitä paitsi on köyhempien ihmisten aivan mahdoton lapsiaan niihin toimittaa, kun

⁵⁸⁾ Laihian kirkonarkisto. Kirkkokuulutukset 1883.

ei heillä ole varaa heitä kauas kotoaan evästä, ja kun hyvin tunnettu asia on, ettei näille lapsille voida hankkia tarpeellista ja ajan vaatimaa oppimäärää ilman vakinaista kansakoulua, niin päättivät seuraavat 187 kuntalaista, nimittäin 8 virkamiestä: Rovasti E. A. Montin, Pastori H. V. Nordlund, Nimismies Rudolf Odenwall, Kirkkoherran apulainen A. G. Snellman, Lukkari ja Urkuri Isak Ketonen, kunnan kirjuri Th. Enroth, Asemapäällikkö Alex. Petuhoff ja siltavouti Juho Nissilä, 80 talollista (lueteltiin kylittäin kaikki) ja 99 torpparia ja itsellistä (heidätkin lueteltiin nimeltään), jotka joko itse tai laillisten sitoumuskirjain kautta tähän kokoukseen ottivat osaa, perustaa yksityisen, ylhäisemmän kansankoulun, yhteinen tytöille ja pojille, joka nimitetään Laihian Alapään kansakouluksi ja joka ainakin toistaiseksi tulee sijaitsemaan Kirkonkylässä, josta kouluyhdistyksen äärimmäisiinkin paikkoihin ei ole paljon päälle kahden Wenäjän virstan, joten kaikki lapset saavat kotonaan käydä ainakin öisin.

Koulun perustamis- ja kaikista voimassapitokustannuksista sitoutuvat kaikki yhteisesti vastaamaan siten, että jokaiselta takseerataan vuosittain sen ääniluvun mukaan, mikä kunnan yhteisessä äänilaskussa heille lasketaan ja talokkaat sen lisäksi myöskin tuovat yhden leiviskän heiniä kultakin talolta. Kaiken tämän siksi, kunnes kunta ottaa koulun huostaansa.

3 §. Koulussa opetettavat aineet ja koulunkäyntiaika tulevat olemaan armollisen kouluasetuksen ja kansakoulujen Ylihallituksen suunnitelman mukaiset.

4 §. Opettajaksi kouluun otetaan miespuolinen, Seminaarin läpikäynyt opettaja, jolle palkaksi maksetaan vuosittain seuraavaa:

- 600 markkaa, jotka varmaan toivotaan saatavan Hallituksen sitä varten käytettävistä varoista
- 400 markkaa, jotka kunta on tähän tarkoitukseen määrännyt, vaan jos ei kunta vastaisuudessa voisi tätä apua antaa, niin vastaa kouluyhdistys tästäkin summasta.
- puolet sisäänkirjoitusrahoista

- yhdelle lehmälle kesälaitumen ja talvieloksi 80 à 90 leiviskää heiniä
- paitsi perunamaata, myös hyyrättäviä huoneita seuraava ryytimaa
- wapaat huoneet ja lämpö.

5 §. Huoneiksi koululle hyyrätään talokas Jaakko Alanyysiltä tarpeelliset huoneet vaatimastaan hyyrysummasta 170 markkaa vuodelta ja valtuutetaan johtokunta allekirjoittamaan hyrykontrahdin.

6 §. Koulun johtokuntaan valittiin talokkaat Jafet Malli, Mikki Minkinp. Alapoti, Matti Hannuksela, Jaakko Tyyki, Matti Parkkari, Kirkkoherran apulainen A. G. Snellman ja Lukkari Isak Ketonen, joille toimeksi uskottiin, paitsi hyrykontrahdin tekemistä, valtionavun hankkiminen koululle sekä kaikki muut koulun toimeenpanoa koskevat asiat.

7 §. Jos joku vastaisuudessa haluaa päästä kouluyhdistyksen maksavaksi jäseneksi, niin jätettiin johtokunnalle vastaanotto-oikeus kirjallista sitoumusta vastaan.

8 §. Tämän pöytäkirjan tarkastajiksi ja allekirjoittajiksi valittiin talokkaat Juho Widmark, Matti Latvala, Mikki Liukku, Juho Palsi, Matti Sillanpää ja Matti Ruuti.

Kokouksen puolesta: A. G. SNELLMAN ISAK KETONEN.⁵⁹⁾

Seuraavana sunnuntaina pöytäkirjan tarkistajat ovat kirkkomatkallaan käyneet suorittamassa tehtävänsä ja hyväksymisensä merkiksi allekirjoittaneet pöytäkirjan, kahdella oli käytössä puumerkki. Johtokunnan kokouksessa 15. 2 valittiin Snellman puheenjohtajaksi ja Ketonen sihteeriksi. Pastori Snellman oli Laihiolla 1882—85 toimien koko kunnan kansakoulujohtokunnan puheenjohtajana.

1960-luvun ihmisiä kummastuttaa opettajanpalkan moninaisuus. Samasta seikasta muuten kertoo koulun vuokrasopimuskin, joka oli seuraavanlainen: ”Omistamani Alanyystin 1/3 manttaalin taloon kuuluvasta kartanosta N:o 5 tämän pitäjän Kir-

⁵⁹⁾ Laihian kirkonkylän kansakoulun arkisto.

konkylässä, hyyrään minä Jaakko Juhonpoika Alanyysti huoneet nyt perustetulle, n.k. Alapään kansakoululle käytettäväksi kymmenen (10) vuoden ajaksi lukien ensi tulevan syyslukukauden alusta eli silloin kun huoneet tulevat koulun käytettäväksi, kuitenkin suostumuksella, että viiden vuoden kuluttua saadaan kauppa peruuttaa, jos kunta tai koulun kannattajat siksi koululle oman huoneuston rakentaisivat, johon koulu tulisi muutettavaksi, yhden sadan seitsemänkymmenen (170) markan vuotista hyyryrahaa vastaan, joka on aina maksettava kevätlukukuden päätyttyä, tässä seuraavilla määräyksillä:

1:si Koulun ja opettajan käytettäväksi huoneiksi tulee: ope-
tushuoneeksi asuinrakennuksen vinkkelissä oleva iso sali
ja käsityöhuoneeksi pihan perällä oleva vähätupa; opetta-
jalle opetussalin ja päädyn välillä olevat kaksi kamaria,
kyökki ja tampusuuri, vintillä tila vaatteille ja kellarissa
perunoille, yksi puodi ruualle, yksi liiteri puille sekä tilaa
leipomiselle ja pyykin pesulle talonhuoneissa, kuin myös
tila yhdelle lehmälle navetassa ja rehuille tarpeellinen
suoja

2:si Ryytimaasta rakennuksen pihanpuoli kuuluu opettajalle

3:si Yllänimitetyt huoneet (paitsi seinäpaperit ja lattiain maa-
laukset, jotka ovat kouluyhdistyksen kunnossa pidettävät)
sitoudun minä omalla kustannuksellani pitämään täydellisen
hyvässä kunnossa koulujohtokunnan määräyksen mu-
kaan.

Laihialla Helmikuun 11 pnä 1883 Jaakko Alanyysti⁶⁰⁾

Sopimuksen alla oli johtokunnan jäsenten nimet merkkinä toi-
sen osapuolen hyväksymisestä. Koulutalon osalta asia siten oli
selvä. Mv. Jaakko Alanyysti omisti sen ison talon, jota kansa
kutsui "Assiksi" tai "Essiläksi". Tämä talo oli aikanaan ollut
kaksi eri kertaa von Essen suvun hallussa, mistä nimikin johtui.
1850-luvulla sen omisti rov. Z. Forsmanin leski, joka myi sen
kanttori, kunnankirjuri Gelanderialle, jolta Alanyysti sen osti
ja tämän vuosisadan alussa se joutui JAAKKO HELPISEN omis-

⁶⁰⁾ Ibidem.

tukseen. Kun Helpinen kesällä 1957 rakennutti samaan pihaan uuden talon, purettiin vanhasta asumuksesta suurin osa. Läheisyydessä oli ollut Juho Alanyystin pienempi rakennus, joka on hävitetty jo 1910-luvulla.

Kirkonkylän koulun arkistossa on vielä tallella kaikki kuusi perustamisasiakirjaa, joihin kylien kouluasiamies on kierrellyt ottamassa piiriläisten nimiä. Jokaisen nimilistan alkuun oli musteella merkitty: "Me allekirjoittaneet suostumme useinpain alapääläisten kanssa perustamaan ja kannattamaan yksityistä ylhäisempää konsakoulua poikia ja tyttöjä varten ja sitoumma yhteisesti vastaamaan niistä kustannuksista, joita kunnalta saatavilla avuilla ei saada suoritetuksi..." Helppopa oli johtokunnan tämän jälkeen ryhtyä jatkotoimenpiteisiin.

Jo helmikuun 15 päivän kokouksessaan johtokunta valmisti valtionapuanomukset viitaten voimassaolevan kansakouluasetuksen ja sitä täydentävien senaatin päätösten määräyksiin. Kouluhallitus käsitteli asian 6. 3. 1883 ja senaatti antoi myönteisen ratkaisun 14. 4. 1883. Ajan tavan mukaan tämä päätös oli vielä ruotsinkielinen kuuluen sen alkuosa: "I Hans Kejserliga Majestäts Höga Namn, Dess Senats för Finland Res o l u t i o n, i anledning af Öfverstyrelsens för skolväsendet underdåniga skrifvelse den 6 Mars 1883, hvarjemte till Kejserliga Senatens pröfning insändts en till Öfverstyrelsen ingifven skrift, deri, sedan bysmännens i den såkallade Alapää delen af Laihela socken beslutat att åt sig inrättä en särskild högre folkskola..." Kirjelmässä selostettiin opettajan palkka, alkeisopetuksen järjestäminen, vuokrahuoneet, oppilasmäärän riittävyys ym. Näin koulu sai lisävaroja 600 mk. Avustussumma maksettiin neljänneksittäin Vaasan läänin rahastosta johtokunnalle. — Sanomalehtikirjoittajat lausuiivat tyytyväisyytensä uuden tilanteen johdosta. "Tämmöisiä edistysaskeleita ei voida ottaa kuin kerran edistyshistoriassa. Kuka voisi ennakolta edes arvata, mitä neljä kansakoulua vastaisuuden hyväksi kunnassamme vaikuttaa."⁶¹⁾

⁶¹⁾ Vaasan Lehti 1883 N:o 10.

Opettajan saaminen kouluun oli johtokunnan tärkeänä tehtävänä. Viranhakuilmoitus laitettiin lehtiin⁶²⁾ ja siinä luvattiin opettajalle monipuolinen palkka. Johtokunnan tarjoamat palkkaedut kestivät hyvin vertailun muihin samanaikaisiin hakuilmoituksiin, mutta opettajista oli puutetta. Vain yksi hakija ilmaantui ja hänet valittiin.⁶³⁾ Opettaja JUHO KOTKANEN (1854—1890) oli suutarinpenkin äärestä Jakkulasta lähtenyt opintielle ja oli jo tullut kuuluisaksi nuorisoseuramiehenä, joten hän oli mieluinen hakija. Hyvin hän paikkansa koulussa täyttikin aina varhaiseen kuolemaansa saakka.⁶⁴⁾

Koulun perustamiseen liittyvät toimenpiteet voidaan näin päättyneiksi. Taistelu koulun puolesta oli ollut ankara ja vaatinut paikkakuntalaisilta sitkeyttä, voimaa ja uskoa. Kun paikkakuntalaiset olivat valmiita taloudellisiin uhrauksiin, osoittaa se heistä kauniin piirteen. Todellakin kouluasiaa pidettiin siellä kalliina ja kehittämisen arvoisena.

V. KIRKONKYLÄN KANSAKOULU TOIMINNASSA

Kesällä johtokunnan puheenjohtaja sai Koulutoimen Ylihallituksesta ylitarkastaja A. HAAPASELTA paksun kirjeen, joka sisälsi joukon koulutointa sääteleviä kiertokirjeitä ja ohjeita. Ne luettiin johtokunnan kokouksessa. Siellä päätettiin maalauttaa koulusalin lattia ja luokkaan päätettiin ostaa kolme kunnollista kattolamppua.⁶⁵⁾ Varojen keräyskin päätettiin aloittaa heti syyskuulla koulutyön alkamisaikoihin. Sitä puuhaa ensimmäisen lukuvuoden aikana riittikin. Urkuharmoonin hintaa ru-

⁶²⁾ Ibidem N:o 38.

⁶³⁾ Kansakoulun johtokunnan pöytäkirja 8. 7. 1883 § 2.

⁶⁴⁾ Alpo K. Rapila: Op. J. Kotkasen elämä. Iikka 21. 12. 1957.

Viljo Kotkanen: Opettaja Kotkasen muistiinpanot I—VIII Pohjankyrö-lehti 1958.

Alpo K. Rapila: Op. Kotkasen kova elämäkohtalo. Kyrönmaa 10. 10. 1958.

⁶⁵⁾ Kansakoulun johtok. pöytäkirja 8. 7. 1883 § 4.

vettiin myös keräämään, asiasta on löytynyt useita kirkkokoulu-
lutuksia. Samana kesänä on Kööpikän hautajaisissa kerätty kou-
lulle 2 mk 50 penniä. Monista käytännöllisistä asioista oli huo-
lehdittava ja monta puutetta jäi vielä koulutyötä vaivaamaan.

Koulutyö kirkolla alkoi syksyllä 1883 samoihin aikoihin, jol-
loin juuri valmistuneilla Hulmin kasarmeilla aloitettiin sotahar-
joitukset ja jolloin juhlallisesti vihittiin Tampereen—Vaasan rata
ja junat rupesivat kulkemaan Laihian kautta. Ajan tavan mu-
kaan aloitettiin ns. pienten lasten koulu (vastaisi kansakoulun
I—II luokkia) jo 14. 9. Sinne tuli 52 oppilasta, joiden keski-
ikä oli 9 vuotta vaihdellen se 7—14 vuoden välillä. Varsinaisesta
kansakoulusta ilmoitettiin kansalle seuraavalla kirkkokoulu-
tuskella:

”Alapään kansakoulu tulee avattavaksi ensi maanantaista
viikon taa, joka on Lokakuun 8 päivä klo 10 e.p.p, jolloin
vastaanotetaan kouluun pyrkiviä mieluummin 10 vuoden täyt-
täneitä lapsia. Sitäkin nuorempia otetaan mahdollisuuden
mukaan vastaan, jos heillä on siihen määrään lukutaitoa,
että voivat opetusta seurata mutta ei sen huonompia. Ja
tulee silloin kaikkien, jotka tänä vuonna haluavat tulla
kouluun otetuiksi, ilmoittaa itsensä. Sillä ei ketään jota
ei silloin ilmoiteta, oteta täksi lukukaudeksi eikä myöskään
Joulun jälkeen, joten siis sellaisetkin jotka jostain lailli-
sesta syystä eivät kohta ensi päivästä voisi kouluun saapua,
tulee vanhempain avauspäivänä ilmoittaa.

Niinikään ilmoitetaan niiden tiedoksi, jotka eivät vielä ole
suostuneet koulun kannattajoihin yhtyä, että heidän se vält-
tämättä tulee tehdä ensi viikon kuluessa tai viimeistään kou-
lun avauspäivänä ilmoittamalla nimensä kyläkunnassaan ole-
valle johtokunnan jäsenelle tai allekirjoittaneelle esimie-
helle, sillä sen myöhemmin ei kukaan nykyisistä piittaa-
mattomista pääse koulun yksityisenä ollessa koulun kannat-
tajain joukkoon, josta syystä saavat jos vastaisuudessa ha-
luaisivat saada lapsiaan kouluun, maksaa yhtä kalliin si-
säänkirjoitusmaksun kuin ulkokuntalaisetkin.

Opettaja Juho Kotkasen muotokuvan paljastustilaisuus Kirkonkylän kansakoulun 75-vuotisjuhlien yhteydessä 12. 10. 1958 muodostui herkkätunnelmaiseksi tapahtumaksi. Paljastuspuheen pitäjä Alpo K. Rapila kiittää taiteilija Sonja Jäämerta onnistuneesta maalauksesta.

Koulun kannattajoina kehoitetaan myöskin saapumaan koulun avaustilaisuuteen sen yhteydessä tapahtuvassa kokouksessa päättämään koulua koskevista asioista.

Laihiolla, Syyskuun 29 päivänä 1883 Aron Snellman.⁶⁶⁾

Lokakuun 8 päivänä 1883 koulutyö alkoi luokassa, jonka mitat op. Kotkasen ilmoituksen mukaan olivat: korkeus 10,6

⁶⁶⁾ Laihian kirkonarkisto. Kirkkokuulutukset 1883.

jalkaa, leveys 21,5 jalkaa ja pituus 28 jalkaa, muurin tilaa oli 8 jalkaa. Luokan koko oli siis noin 7×9 m ja sinne sijoittui ensimmäisenä päivänä 76 lasta, nimittäin 52 poikaa ja 24 tyttöä. Keväällä annettiin arvostelu 78 oppilaalle. Oppilasmatrikkeliin on ensimmäisenä merkitty 8. 3. 1873 kirkolla käsityöläisen HERMAN SMEDMANIN tyttärenä syntynyt MATHILDA, joka sittemmin kävi koulua kolme vuotta. Vanhin oppilas oli 18. 5. 1867 syntynyt NIKOLAI SLUUKI eli POHJONEN, nuorin taas oli 8-vuotias ABEL FILANDER (Vallinmäki). Opettaja Kotkanen esitti kouluhallitukselle, että oppilaista 39 oli tilallisen lapsia, tilattomain ja työväestön 32, kauppiasten ja käsityöläisten lapsia 7, mutta virkamiesten lapset puuttuvat kokonaan. Seitsemän oppilasta pääsi kouluun ilmaiseksi, loput maksoivat. Ikäraajaksi on esitetty 9—17 vuotta, keskimäärin 12 vuotta. Mitä sitten tulee oppilaiden aikaisempaan koulunkäyntiin, oli viisi oppilasta koulussa jo kolmatta lukuvuottansa ja 14 opp. oli toista, muut olivat ensiker-
talaisia.

Päiväkirjasta selviää, että ensimmäisenä päivänä toimitettiin koulun avaus, esimies puhui ja sitten pidettiin johtokunnan kokous. Seuraavan päivän ohjelma: 9—10 uusien oppilaiden kuulustelu, 10—11 järjestelyjä, 11—12 sisälukua, 12—2 ruokailua (omat eväät), 2—3 Suomen historia 3—4 laulua ja 4—5 lauseenjäsenystä. Lauantaisin oli vain kolme tuntia, ensin katekismusta, sitten sisälukua ja viimeinen tunti ajan tavan mukaan käytettiin sunnuntain saarnatekstin selittämiseen. Poissaolevia oppilaita oli runsasti, he olivat "naurismaalla ja riihellä". Ensimmäinen lupapäivä oli lokakuun 26 päivänä, seuraavat marraskuun 3 ja 22 päivinä. Syyslukukausi päättyi joulukuun 22 päivänä, jolloin "vietettiin joulujuhlaa kuusen ympärillä kello 4—7". Joululoma päättyi tammikuun 15 päivänä. Huhtikuun 16 päivänä kaikki oppilaat olivat koko päivän lukukinkereillä. Op. Kotkanen oli ilmoittanut työviikkojen lukumääräksi 27 ja työpäivien 154. Kaikkiaan 45 oppilasta oli ollut koulussa niin säännöllisesti että heille kertyi yli 150 työpäivää. Vastakkaista piiriä edustivat ne viisi oppilasta, joilla oli työpäiviä vain 70—90.

Poissaolojen prosenttiluku jäikin kirkolla alhaisimmaksi Laihian koulusta, täällä se oli 1,6 kun taas Jokikylässä peräti 4,6.

Kaikkia kansakouluasetuksessa määrättyjä oppiaineita ei voitu heti opettaa. Näinhän oli kyllä asianlaita monessa vanhassakin koulussa. Johtokunta nimenomaan päätti, että veistovälineitä ei aluksi hankita, eikä pojille siis opeteta käsitöitä lainkaan. Tytöt olivat vapaat voimistelutunneilta ja poikien osalta se oli pääasiassa temppuilua sauvojen kanssa. Jonkinlaista luokkakajakoja oli kohta havaittavissa, sillä vain kuusi oppilasta osallistui mittausopin, yleisen historian, luonnontiedon ja kuvaannon (piirustuksen) oppitunneille. Suuresta oppilasmäärästä vain 22 poikaa jaksoi jatkaa loppuun saakka ja he aikanaan saivat päästökirjankin.

Kansakouluasetuksen säädöstä seuraten yritti opettaja Kotkanen antaa valistusta myös sellaisille henkilöille, jotka eivät ennen olleet käyneet koulua taikka halusivat lisäoppia. Hänen tästä pyrkimyksestään kertoo seuraava kirkkokokoulutus: ”Halullisille kirjoituksen, uskonnon, asioimiskirjain tekemisen y.m. harjoittajille annetaan ohjausta Kirkonkylän kansakoululla lauantaisin kello 3—6 jälkeen päivällisen. Laihia 10. 2. 1884. Juhon Kotkanen.”⁶⁷⁾ Tämä oli eräänlaista nuorisotyötä, joka nykyisen lainsäädännön mukaan on pakollista maamme kansakouluille. Valitettavasti ei ole tiedossa, miten tämä puuha menestyi. Missään lehtikirjoituksissakaan siitä ei mainita. Erikseen kannattaisi tarkastella op. Kotkasen varsin monipuolista toimintaa paikkakunnan sivistyselämän piirissä, raittiustyössä ja vanhan kansanperinteen tallettajana.⁶⁸⁾

Kun lopuksi mainitsemme, että lokakuun 28 päivänä 1884 pidetyssä kuntakokouksessa viimeinkin otettiin Kirkonkylän koulu kunnan varsinaiseksi kansakouluksi, joten yksityisten henkilöiden taloudellinen vastuu koulun suhteen hävisi ja että kesällä 1890 koululle valmistui oma, siihen aikaan suorastaan upealta

⁶⁷⁾ Ibidem 1884.

⁶⁸⁾ Alpo K. Rapila: Näytelmäharrastuksen alkuvaiheista Laihialla. Pohjankyrö 1957 N:o 43.

tuntunut koulutalo, niin voimme todeta, että silloin koulu oli päässyt samaan turvalliseen asemaan kuin sadat muut koulut maassamme. Taistelu Kirkonkylän kansakoulun puolesta oli osa tuonaikaista Suomen kulttuuritaistelua. Maaseutu heräsi ja yhäi voimistuva kansakoululaitos halusi levittää tukikohtiaan yhä useampiin paikkoihin rakkaassa isänmaassamme. Koululaitoksen laajentumistyössä tuli eteen monenlaisia vastuksia, mutta asia itse oli taistelussa voimakkaana auttavana tekijänä. Tarvittiin ensin ennakkoluulottomia, rohkeita esitaistelijoita ja sellaisia ei onneksi puuttunut Laihian alapääläistenkään keskuudesta.